بۆکان لە مێژوودا (٣)   ئەنوەر سوڵتانی

بیرەوەرییەکانی سەردار موقتەدیر

ئـەم دێڕانـەی خـوارەوە بەشـێکن لـە بیرەوەرییـەکانی"عـەلی ئەکبـەرخانی سـەردار موقتـەدێری سەنجابی"، کە دوکتور کەریمی سەنجابی برازای رێکی خستوە و لە ساڵی ٢٠٠١دا لە تاران بڵاوکراوەتەوە.
سـەردار موقتـەدیر، سـەرەک هـۆزی سـەنجابی- یـەک لـە سـێ هـۆزی مـەزنی ناوچـەی کرماشان(کەڵهوڕ، سەنجابی، گۆران) بوو، کە لە ساڵانی شەڕی یەکەمی جیهانی دا، خۆی و ئەندامانی عەشیرەتەکەی کەوتنـە بـەر هێرش و بۆمباردمـانی بـێ بەزەییانـەی سوپا و فڕۆکـە شـەڕکەرەکانی بریتانیـا. هـۆی مەسـەلەکەش لایـەنگریکردنی سـەنجابییەکان بـوو لـە بیرۆکـەی" یەکیەتی ئیسلامی" عوسمانیەکان و هاوپەیمانە ئاڵمانیەکانیان. لە ئەنجامدا، سەردار موقتەدیر، هۆزەکەی خۆی خستە گێژاوی شەڕێکی بێ سوودی بێ ئەنجام لە گەڵ سوپای رووس و ئینگلیز و لە ژێر زەختی ئەواندا مەجبور بوو خاک و وڵاتەکەی بەجێ بهێڵێت و پەنا بباتە بەر هێزەکانی عوسمانی لە باشوری کوردستان و ئەو بەشەی دواتر بوو بە عێراق.
سەردەمێک کە سەردار موقتەدیر دەچێتە عێراق(ساڵی ١٩١٨) سـەردەمی دەست بـە سـەربوونی شێخ مەحموودی مەلیکە لە مووسڵ. ناوبراو لە ماوەی مانەوەیدا لە شارەکە چەندین جار دەچێتە چاوپێکـەوتنی شـێخی نـەمر، یـا ئـەو ئیجـازەی چەوپێکـەوتنی سـەردار موقتـەدیر وەردەگرێت و دەچێتە مەنزڵەکەی.
هەڵس و کەوتی نالەباری ئەفسەر و بەرپرسانی سوپای عوسمانی لە گەڵ سەردار و هاوڕێکانی لـە لایـەک و جـێ لێژبـوون بـە سـوپای ئاڵمـانی و تـورک، کارێـک دەکـات کـە سـەردار بـە بـێ ئیجـازەی ئـەوان و بـە دزی عوسمانیەکانەوە لـە گـەڵ چەندهاوڕییەکیدا بگەڕێتـەوە ئێران و لـە رێگەی پشدەرەوە بگاتە سەردەشت و لـەوێوە بۆ بۆکـان و ئینجا تیکانتەپـەی هەوشـار(تیکـاب) و پاشان ئازەبایجان و تاران.
هاوڕێیانی سەردار موقتەدیر لەم سەفەرەدا بریتی بوون لە : حسین خانی سالار زەفـەری برای، سـلێمان خـانی سـالار موقتـەدیری بـرازی، میـرزا ابولقاسـم لاهـوتی کرماشـانی- شـاعیری شورشگێری کورد وەک پێشکار،موجاهیدێکی میللی، چەند کوێخازادەی سەنجابی، ئەفسـەرێکی هـەڵاتووی عوسـمانی و ژمارەیـەک سـوارە، کـە سـەرجەمی هـەموان بـە خۆیـەوە گەیشـتبوە ٥٣ کەس.
مێـژووی سـەفەری سـەردار موقتـەدیر و هاوڕێکـانی بـە گـوێرەی یادەشـتەکان بـە شـێوەی خوارەوەیە:
گەیشتنە نـاو خـاکی عوسـمانی(عێـراق){و لـە راستیدا باشووری کوردستان}: ١٦ی رەمـەزانی ١٣٣٦(تیرماە ١٢٩٧)،(جولای ١٩١٨)
گەڕانەوە و گەیشتنە تاران: ١٢ربیع الاولی ١٣٣٧(٢٤آزر ١٢٩٧-١٦ی دسامبری ١٩١٨)
بـە گـوێرەی لاپـەڕەی ٦٢٩ی بیرەوەرییـەکان، مـاوەی سـەفەری گەڕانـەوەی سـەردار لـە خـاکی عوسمانییەوە بۆ ئێران چل رۆژ بوە و بەم پێیە، تێپەڕبوونی ئەو و هاوڕێکانی بـە سەردەشت و بۆکان و تیکانتەپەی هەوشاردا، دەبێ لە ماوەی مانگی نۆامبرو دسامبری ١٩١٨ بووبێت.
مەسەلەی سەرنج راکێش لە سەفەری سەردار موقتـەدیردا، ئەوەیە کە میرزا ابولقاسم لاهوتی کرماشـانی- شـاعیری شورشـگێری کوردیش یـەکێ لـە هاوڕێیـانی بـوە. لاهـوتی، کـە دایکـی لـە هۆزی سـەنجابی بـوو و خۆشـی بۆ ماوەیـەک لا ناوياندا ژیـابوو، لـەو سـەردەمە تایبەتیـەدا وەک

پێشکار و بریکاری سەردار موقتەدیر، گەلێک ئەرکی سیاسی و کۆمەڵایەتی بۆ راپەراندوە و بۆ نموونە لە شاری سنە پێوەندی بە ئاڵمانیەکانەوە گرتوە.

یاداشتەکانی سەردار موقتەدیر نیشاندەری ئەوەن کە لاهووتی هەستێکی بەهێزی لایەنگری ئاڵمان و عوسمانی هەبووبێت و لە ماوەی مانەوەیان دا لە مووسڵ و کەرکووک و هەولێر و سلێمانی هات و چۆی کاربەدەستانی سوپای عوسمانی کردبێت، ئینجا لەو قۆناغەدا کە سەردار موقتەدیر بڕیاری گەڕانەوەی ئێرانی دابێت، لاهووتی لێی جیا بووبێتەوە و بە تەنیا لە عێراق بۆ ماوەیەک لە ژێر حیمایەی عوسمانیدا ژیابێت. ئەم بەشەی یادداشتەکانی سەردار لە مەڕ لاهووتی، لە کتێبێکی مندا کە لە مەڕ ژیان و ئاسەوارەکانی لاهووتیم نووسیوە، شوێنێکی تایبەتیان داگیر کردوە. هیوادارم کتێبەکە لە ماوەی ساڵی ۲۰۰۵دا بڵاوببێتەوە.

"...لای ئێواره گەیشتینە گوندێک لە سەرەتای دۆڵی پشدەر. ئاوی چۆمی ئاڵتوون کۆپری بەم دۆڵەدا تێپەڕ دەبوو. بە ناچار لەم گوندە دابەزین. ئاغای دێیەکە ناوی رەسووڵ ئاغا بوو- جیاواز لە حاجی روسووڵ ئاغای پشدەری. ئاغا و خاوەنی گوندەکە لە ماڵ نەبوو... لای ئێواره هاتەوە. بە بێ هەواڵپرسی و موجامەلە لێی پرسین خەڵکی کوێن گوتم ئێرانین. ئەمجار پرسی موسڵمانن یا عەجەم؟.. لە پشتدەرایەتی کەسێکی شارەزا بردینە ماڵی عەباس ئاغای برای بچووکی حاجی رەسووڵ ئاغا، کە لەم دواییانەدا ببوە سەرۆکی کولل....بەیانی ئەورۆژە، سەعاتێک پێش نیوەڕۆ گەیشتینە سەردەشت.. لە سەردەمی شەڕی جیهانی و هاتنی عوسمانییەکاندا نیوەی شارەکە بە ناوی یارمەتی بۆ عەسکەری ئیسلام رووتابوەوە. رووسەکان لە شەڕی عوسمانیدا شارەکەیان کردبوە بووڵ و خۆلەمێش و دوای رۆیشتنی ئەوانیش پشدەرییەکان دەستیان بە سەردا گرتبوو.... سێ وڵاخمان بە سی تمەن بەکرێ گرت لەوێوە هەتا بۆکان.
.... لای ئێواره گەیشتینە گوندی حسین ئاغا- یەک لە سەرەک هۆزانی گەورک. ناوی گوندەکە"نستان" بوو... لای ئێواره گەیشتینە ماڵی عەلی ئاغا..ژنی عەلی ئاغا لە بەگزادەکانی عێلی گەورک ، ئامۆزای عەلی ئاغا بوو. باوکی ئەو کابرایە چەند ساڵ پێشتر بە یارمەتی خانانی موکری و سەرداری بۆکان بۆ ماوەیەک بوبوە سەرۆکی ئەو لقەی عێلی گەورک...

بۆکان و موکری

نزیک ئێواره گەیشتینە ماڵی مستەفا بەگی حاجی ئێلخانی.. ماڵ و دەزگایەکی گەلێک باشی هەبوو. کاتێ چووینە ماڵەوە، کەسێکی شەست ساڵان بە جل و بەرگی رێک و پێک و خاوێنەوە، دار تەعلیمێک بە دەستەوە، کاتێ چاوی بە ئێمە کەوت، بەویقارێکەوە وەستا و بانگی چەند کەسێکی کرد. جڵەوی وڵاخەکانیان گرتین. هەر ئەوەندەی دابەزین، ناوی منی پرسی. منیش بە بێ شاردنەوە، خۆم و سالار زەفەر و سالار موقتەدیرم پێ ناساند. بە گەرم و گوڕی وەریگرتین. هەتا بەر دەرگای ژوورەکە لە گەڵمان هات و بە فەرموو فەرموو بردنیە ژوورێ. کوڕێکی خوێن شیرینی بەژن و باڵا جوانی بیست ساڵان لەوێ وەستابوو. فەرمانی پێدا کەل و پەلەکانمان بێنن و لە ناو یەکێ لە ژوورەکاندا دایان بنێن، هاوڕێکانیشمان لەو ژوورەدا دابمەزرێنن. بە شێوازی قسە لەگەڵ کردنیدا دەردەکەوت ئەو کەسە، کوڕی مستەفا بەگ بێت. دوای نیوسەعاتێک دوو کوڕی دیکەشی هاتنە لامان کە ناویان محەمەد بەگ و عەبدوڵڵابەگ بوو. بە هۆی میهرەبانی نواندن و دڵپاکی حاجی ئێلخانی و کوڕەکانیەوە، زوویەک ماندوومان حەسایەوە. مستەفابەگ ئەمری کرد بۆ سبەینێی ئەو رۆژە حەمامەکەمان بۆ خاوێن و ئامادە بکەن. شەو، دەستێک نوێنی مومتاز و خاوێنیان بۆ هەرکام لە ئێمە هێنا. سبەی رۆژهەڵات چووینە حەمام. کاتێ هاتینە دەر، چایی و فراوونێکی تێروتەسەلیان بۆ هێناین. هەر چەند هەوڵمان دا پێش نانی نیوەڕۆ بەرەو بۆکان بکەوینە ڕێ، قەبووڵی نەکرد. نانی نیوەڕۆمان

خوارد ئینجا پێمان لە سەر ڕۆیشتن داگرت و ئیجازەی ڕۆیشتنمان وەرگرت. کەوتینە ڕێ. هەرسێ کوڕەکەی تا فرسەخێک لە گەڵمان هاتن و بەڕێیان کردین. سوارێکئش هەتا بۆکان بوە رێنومامان. نیوسەعات لە شەو تێپەڕ ببوو کە گەیشتینە شاروچکەی بۆکان. کاتێ چووینە بەر دەرگای عیمارەتی سەرداری بۆکان، دەنگی سازوئاواز دەهات. کە چاویان بە ئێمە کەوت سازو ئاوازیان راگرت.
سەردار خۆی لە ئەندەروونداا بوو. نۆکەرەکانی هاتنە پێشەوە و وڵاخەکانیان دایە دەست چەند کەسی جلەودار ئێمەشیان بردە ژوورێکی گەورە و خاوێن، کە جەند کورسی و مێزێکی گەورەی تێدابوو، سۆبەشیان بۆ پێ کردین. عەلی خانی سەرداری بۆکان بە جل و بەرگی وەک بەرگی عەسکەرییەوە هاتە دەر. بە بێ ئەوەی کەسێک ئەومان پێ بناسێنێت، بە روخسار و جل و بەرگیدا ناسیمانەوە. ئەویش ناوی ئێمەی لە پیاوەکەی حاجی ئێلخانی پرسیبوو. بە تێگەیشتوویی و رێزەوە وەری گرتین. کە چاییمان خواردەوە و گەرم داهاتین، بە منی گوت مەیلی خواردنەوەتان هەیە؟ وەڵامم دایەوە رەزای ئێوەمان دەوێت. بەزمێکی خۆشیان خستە ڕێ. بەراوەردی میوانداریەتی، خوڵق و خووی باش، دڵپاکی و ئازادیی مەجلیسی ئەوم لە گەڵ مەجلیسی ناوچاوگرژ و ترسێنەری سوارئاغا و رەسووڵ ئاغا کرد، کە تێیدا برا لە برا دڵنیا نەبوو.
هەمان شەو، هەواڵیان بە مەحموود ئاغا کوڕە گەورەی حاجی محەمەد ئاغای حاجی ئێلخانی دیبوکری دابوو، کە زاوای سەردار بوو. سبەی پێش نیوەڕۆ مەحمود و حاجی بایزئاغا و عەلی ئاغا- هەر سێ کوڕی حاجی ئیلخانی هاتنە چاوپێکەوتنمان. سالار ئەسعەدی خزمی مستەفابەگیش هات. ئەورۆژە و شەوی دووهەمیش لە ماڵی سەرداری بۆکان بووین. سەردار پێشنیاری کرد بچینە دیتنی حاجی محەمەدئاغای ئیلخانی- گەورەی دێبوکرییان. منیش شەوقی چاوپێکەوتنیم هەبوو. لە کاتی ڕۆیشتندا، من و سالار زەفەر سواری کالیسکەی شەخسیی سەردار بووین. هەر گەیشتینێ، حاجی بایز ئاغا و مەحموودئاغا دووسەد هەنگاو پیشتر لە مالەکەیان وەستابوون و چاوەڕوانی ئێمە بوون. بە پێیان کەوتنە پێشمان هەتا گەیشتینە ناوماڵ. حاجی ئێلخانی لە دەرەوەی دیوەخان وەستابوو. دابەزین و زۆری رێز لێناین. نەمدەزانی ئەو رێزگرتنانە بۆ ئێمەیە یا بۆ سەرداری بۆکان تا ئەوەی لە ناو ژوورەکەدا سەردار بۆ ئەنجامی کارێک چوە دەرەوە و گەڕایەوە. حاجی ئێلخانی هیچ لە بەری نەجووڵایەوە. ناوبراو لە بەرانبەر سەردار و بەگزادەکانی تردا لە رادەبەدەر لە خۆبایی و خۆڕاگر بوو. وادەردەکەوت کە تەمەنی حاجی ئێلخانی لە دەوروبەری حەفتاوپێنج و هەشتا ساڵ بێت. نیوتاقە شاڵی سپی و سورمەیی لە پشت بەستبوو و نیو تاقەیەکی دیکەی لە هەمان شاڵ بە دەوری سەرەوە بوو. جل و بەرگ و تەنانەت عەباکەی لە بەرەک بوو. روخسارێکی ڕەشتاڵە ، باڵایەکی مام ناونجی، کەمەری باریک و سینگێکی هێندێ پانی هەبوو. دوای نانی نیوەڕۆ خواردن، شەویش هەر لەوێ ماینەوە. بۆ نانی نیوەڕۆی رۆژی دوایی میوانی مەحموود ئاغای کوڕە گەورەی حاجی ئێلخانی بووین. بنەماڵەی حاجی ئێلخانی یەک لە ناودارترین و رووناکبیرترین بنەماڵە کوەردەکانی ئێرانن، بە تایبەت حاجی بایزئاغای کوڕی، پیاوێکی خاوەن فەزیلەت، عەرەبیزان، ئەدیب و فەقیە بوو. مەسلەکی دیموکراتی هەبوو و مەڕامی سەربەخۆیی حکوومەت و نەتەوەی کوردی هەبوو. بڕوای شەخسیی بریتی بوو لەوەی کە ئینگلیزەکان ئازادی دەدەنە گەلانی جیهان و بە تایبەت وەفا بەو بەڵێن و پەیمانە دەکەن کە لە بەغدا بە نوێنەرانی کوردیان داوە. من دژ بە بۆچوونەکەی وەستام و گوتم بەر لە هەمووشت ئینگلیزەکان لە دەرەوەی وڵاتی خۆیاندا ئازادیخوازنین و ئەوەندەی بتوانن ئازادیخواز و نیشتمانپەرست و خێرخوازی وڵاتانی تر بە تایبەت وڵاتانی موستەعمەرە، سووک و بێ قیمەت و خانەنشین دەکەن. دووهەم ئەوەی کە پێشەوای سالح و خەڵکی بەغیرەتی کورد نابێ دێعایەی سەربەخۆیی بکەن و گیانی خۆیان لەو پێناوەدا بەخت بکەن، بەڵکوو دەبێ هەوڵی یەکگرتنەوە لە گەڵ ئەسڵ و بنەچەکی ئێرانیی خۆیان بدەن، حاجی بایزئاغا لە بۆچوونەکانی من نارەحەت بوو و گوتی بۆ کورد، عەجەم یا عەرەب و تورک جیاوازییان نییە. وەڵامم دایەوە و گوتم ئەگەر خەڵکانی نەخوێندەوار و تێ نەگەیشتوو

وەک سوارئاغا و رەسووڵ ئاغا- کە لەم سەفەرەدا ئێمەیان بە عەجەم دادەنا و خوێنمانیان بە حەلاڵ دەزانی قسەی وابکەن، قەیدی ناکات بەڵام لە خەڵکی خوێندەوار و فازیل و مێژووزانی وەک ئێوە بەدوورە وابیربکەنەوە. لە قسەکانم هەڵبەزییەوە و هەندێ قسەی سووکی بە ئێران و ئێرانیەکان گوت. منیش لە بەرانبەردا تووڕەبووم و گوتم ئەم قسانەی ئێوە میراتی چەند سەد ساڵ دیعایەی سوڵتانەکانی ئالی عوسمان و شەڕ و دەمارگیریی ئایینی نێوان سوننە و شیعەیە کە ئێرانی موسڵمان بە عەجەم و رافزی دادەنێن. ئایا ئەوە کارێکی بە جێیە کە ئێوە من و سەدان هەزار کوردی ئێرانی بە عەجەم دادەنێن هەر لە بەر ئەوەی سوننی نین، لە کاتێکدا خۆتان، کە بە گوێرەی قسەی عەرەب، عەجەمی تەواون، بە غەیرە عەجەم و غەیرە ئێرانی دادەنین؟
دەمەقاڵەی من و حاجی بایزئاغا لە دەوربەری نیوەشەودا کێشایە کێشە و قسەی پیس و ناحەز، بە شێوەیەک کە حاجی بایزئاغا گوتی ئەگەر لە ماڵی خۆمدا میوان نەبوایەی، بە شیوەیەکی تر لە گەڵت دەجووڵامەوە و ئەگەر نەمتوانیایە بتکوژم، ئەوا خۆمم دەکوشت. ئامادەبوانی مەجلیسەکە کەوتنە نێوان و هەردوولامان بێدەنگ بووین، بەڵام حاجی بایزئاغا بە تەواوەتی دڵی لێمان ئێشا.
ئەو شەوە هەتا بەیانی نەخەوتم. لە لایەکەوە نارەحەت بووم کە بۆچی خانەخۆێیەکی وا باشم رەنجاندوە و لە لایەکی ترەوە بیرم لەوە دەکردەوە کە، خوایە ئەوە چ سەرلێ شێواوی و لە رێگالادانێکە تووشی ئێمەی گەلی کورد هاتوە بە شێوەیەک کە ئەسڵ و بنەچەکی خۆمان لە بیر کردوە و لە خۆمان نامۆبووین، کەوتووینەتە داوی بارودۆخی عەشیرەتی و پاشاگەردانی و شوانیەتی و خورافەی دەمارگیریی ئایینی خۆمان و ئینجا عەرەب و عەجەم و تورک بە هۆی داماویی خۆمان دەزانین.
سبەی رۆژ بۆ نانی نیوەڕۆ لە ماڵی مەحموودئاغا بووین. دوای نانی نیوەڕۆ بە گوێرەی بانگهێشتنی سالارئەسعەد لای عەسر چووینە ماڵی ئەوان. لە راستیدا میوانداریيەکی برادەرانەی شایانی کردین. ئەو شەوە و نیوەڕۆی رۆژی دوای ئەو لەوێ ماینەوە بەڵام حاجی بایزئاغا بە هۆی دل ئێشانیەوە لە من،بەر لە نیوەڕۆ گەڕایەوە ماڵی خۆیان.
لای عەسر لە گەڵ سەرداری بۆکان و مەحمودئاغا و عەلی ئاغا- کوڕانی حاجی ئێلخانی و سالار[سەردار] ئەسعەد گەڕاینەوە بۆکان و شەو لە ماڵی سەردار ماینەوە. ئەو شەوە، کاتی خەو، کە خانان و بەگزادەکان لە گەڵ سەردار رۆیشتن و ئێمە لە مەنزڵی خۆمان ماینەوە، یەکێ لە خزمانی عەلی ئاغا هات و بانگی سمایل خانی موجاهیدی کرد. وادەرکەوت کە عەلی ئاغا لای وابوە ئێمە بە هۆی کوشت و بڕوتاڵان و تەنگژەی ناوخاکی عوسمانیەوە مەسرەفی رێگامان پێ نەمابێت و ئاتاج بین بۆیە پێنج سەد تمەنی بۆ ناردبووین. گەرچی کارێکی مرۆڤانەی کردبوو، بەڵام ئەم کارە بۆ ئێمە زۆرناخۆش بوو و من لە عارەقی خەجاڵەتیدا نقوم بووم و بە سپاسەوە پارەکەم دایە دواوە.
رۆژی دوایی کاتی خۆر هەڵات سێ ئێسترمان لە چەرچیەکی خەڵکی سلێمانی کە لە بۆکان کرێکەشی دەکرد، بەکرێ گرت و ئامادەی رۆیشتن بووین. سەردار و هەموو بەگزادان بۆ بەڕێ کردنی ئێمە سواربوون. هەرچەند تکامان کرد قەبوڵیان نەکرد و تا نیو فرسەخ لە دەرەوەی شاروچکەکە لە گەڵمان هاتن.
لە گەڵ سەردار و بەگزادەکان خواحافیزیمان کرد..
مەنزڵی دواییمان ماڵی قۆچ بەگ لە سەر رێگای تیکان تەپە بوو. عەلی خان دوو سوارەی شارەزای لە گەڵ ناردبووین. لای عەسر گەیشتینێ(قۆچ بەگ) کە ئاگادار کرابوەوە لە بۆکان چەند شەو مابووینەوە و میوانداریيەکی زۆرکرابووین، زۆری میوانداری کردین. پێویست بە خۆناساندن نەبوو، رێزی زۆری گرتین و بۆ نیوەڕۆ فەرمانی ئامادەکردنی خواردنی حازری دا. دام و دەزگای ئەو لە هی خانانی موکرئ بەڕێ و جێ تر بوو. دەیانگوت دەبرای هەیە و ساڵێک پێش ئەوە یەک لە براکانی لە شەڕ لە گەڵ هەندێکی تر لە ئاغاواتی موکریدا کووژرابوو. قۆچ بەگ پیاوێکی رێک و پێک و دەولەمەند بوو، بەڵام ناوی وا دەرکردبوو کە بە هۆی تەماع و لەچەرییەوە زۆربەی براکانی رووی لێ وەردەگێڕن. مەنزڵی دواترمان ماڵی جانگیرخان یەکی تر لە ئاغاواتی موکری بوو، لە پێنج یا شەش فرسەخی شوێنەکە. من ئەوم راستەوخۆ دەناسی،

لە بەر ئەوەی لە سەردەمی شەڕی مەشروتەخوازیدا هاوڕێ لە گەڵ سالارالدولە هاتبوە کرماشان. داوام لە قۆچ بەگ کرد سوارێکی شارەزامان تا ماڵی ئەو لە گەڵدا بنێرێت. گوتی دوو ڕۆژ پێشتر نامەیەکم بۆ نووسیوە و بڕیارە ئەمڕۆ بێتە ئێرە. لای ڕۆژئاوا جانگیرخانیش هات و شەو لە ماڵی قۆچ بەگ ماینەوە. بەیانی ڕۆژی دواتر لە گەڵ جانگیرخان کەوتینە ڕێ. دوای دوو فرسەخ ڕێگا پێوان، گەیشتینە گوندی یەک لە براکانی قۆچ بەگ. جەختیان کرد دابەزین و نانی نیوەڕۆ بخۆین، بەڵام لە بەر ئەوەی تا ماڵی جانگیرخان زیاد لە شەش سەعات ڕێگە بوو، ناچاربووین پێشنارکە بدەینە دواوە.
ئینجا گەیشتینە گوندی یەکێکی تر لە براکانی قۆچ بەگ. خۆی هاتە پێشەوە و بە ئیسراری زۆر دای بەزاندین. ئەو برای هەرە بچووکی قۆچ بەگ ناسراو بە"خانی"(خانە) بوو و ناوبانگی میوانداری دەرکردبوو. لە ڕێگا پێش ئەوەی بگەینە ماڵەکەی، جانگیرخان دەیگوت شتێکی نەگونجاوە خانی ئیجازە بدات بە بێ نانی شەو یا نیوەڕۆ لە ماڵی بێینە دەرەوە. نانێکی نیوەڕۆمان خوارد و بە ئیسراری زۆر ئیجازەی ڕۆیشتنمان وەرگرت. لای بانگی شێوان گەیشتینە ماڵی جانگیرخان. بارودۆخی ئەندەروونی و بیروونییەکەی بێ عەیب بوو. هەموو فەرشی دیوەخانەکەی، فەرشی چاکی ئەراکی بوون، کە لە سەردەمی هاوڕییەتی سالارالدولەدا بە تالان لە دەوروبەری "مەلایر" و"سوڵتان ئاباد(ئەراک) کەوتبوە چنگی. شەو لەوێ ماینەوە و ڕۆژی دواتر هاوڕێ لە گەڵ شارەزایەک بەرەو هەوشاری ئازەربایجان کەوتینە ڕێ.

ڕووداوی ماڵی سەردار ئەفشار

دوای دوو سەعات گەیشتینە ڕووبارێکی بچووک، کە سوارە شارەزاکەمان گوتی سنووری نێوان موکریان و ئازەربایجانە. لەوێ دابەزین، دەست و دەم و چاومان شۆرد، جل و بەرگی کوردییمان داکەند و هەموومان بەرگی"موجاهیدی"مان کردەبەر. لای نیوەڕۆ چووینە ناو یەکێ لە یەکەمین گوندەکانی عێلی هەوشار. چوونی ئێمە هاوکات بوو لە گەڵ شەڕی نێوان ئەو بەشەی هۆزی هەوشار لە گەڵ هۆزێکی کورد بە ناوی کەڵهوڕ. ئەم کەڵهوڕانە ٥٠٠ بنەماڵەیەک بوون کە نازانرێ کەی هاتوونەتە ئەو لایانە. چەند ڕۆژ پێش ئێمە، سەرۆکەکەیان ناسراو بە ئێلخانی، بە دەدوازدە سوارەوە دەچێتە سەر گوندێکی هەوشار و چەند جووت گا بە تالان دێنێت. سەرۆکی ئەو ئەفشارانە کەسێک بوو بە ناوی کەریم خان و کوڕەکەشی فەرەیدوون خان بوو- کە بە ئازایەتی ناوی دەرکردبوو. ئەوان لە دزیی کەڵهوڕەکان ئاگادار دەکرێنەوە و بە چەند سوارێکەوە دەکەونە شوێنی تالانچیەکان. لە پێکدادانێکدا ئێلخانی خۆی سەرۆکیان دەکوژن کە سەرۆکیان بوو و مالي بە تالانچوەکەش وەردەگرنەوە. کەلهوڕ دوای ئەم شکستە، پەنا دەبەنە بەر هۆزی گەڵباخی و مەندەمی و دووسەد سواری گەڵباخی دێنە یاریدەیان. لەم کاتەدا ئەفشارەکان لە ترسی هێرشی گەڵباخی، خەڵکیان لە سەر هەموو بەرزاییەکان دانابوو و چووبوونە مەتەرێزەوە.... چووینە ماڵی کەریم خان.. پیاوێکی قسەخۆش و خۆش مەشرەب. لە روخسار و هەڵس و کەوتی کوڕەکەی واتە فەرەیدوون خان دەردەکەوت کە بانگەوازی ئازایەتیەکەی راست بێت. بە هۆی دراوسێیەتی موکرییەکانەوە قسەکردنی ئاساییان بە زمانی کوردی بوو- گەرچی هەندێ جار لە گەڵ یەکتردا بە تورکی دەدوان. شەو لەوێ ماینەوە و بە میهرەبانی و دڵپاکی میوانداریيان کردین. تکامان لە کەریم خان کرد بۆ ڕۆژی دوایی کەسێکی شارەزامان تا تیکان تەپە لە گەڵدا بنێرێت. لێی پرسین ئایا لەوێ دەچنە مالی سەردار ئەفشار یا لە ناو گوندەکە مەنزڵ دەگرن. گوتم هەڵبەت دەچینە ماڵی سەردار. گوتی بڕواناکەم ڕێگەتان بدات. لە گوندی کەریم خانەوە تا تیکانتەپە چوار فرسەخ ڕێگا بوو. نیوسیەعات دوای نیوەڕۆ گەیشتینە بەر دەرگای عیمارەتی سەردار ئەفشار لە دەرەوەی گوندەکە. چوارساڵ بوو خەریکی دروست کردنی ئەو عیمارەتە بوو... اقبال لەشکری تەورێزیش لە گەڵیدا بوو.
(لاپەرەی ٥٩٢ تا ٦١٢)

وەرگێراوە لە کتێبی :
ایل سنجابی و مجاهدت ملی ایران، خاطرات علی اکبر خان سردار مقتدر سنجابی
تحریر و تحشیه : دکتر کریم سنجابی
چاپ شیراز، تهران ۱۳۸۰ [۲۰۰۱]
فارسی ۷۵۵ لاپەڕە